

Reymont géniusza a Parasztkban.
 A *Parasztkot* vas szorgalommal párosult kiváló írói tehetség teremtette. Bele kell magunkat élni Reymont azon hallatlanul terhes és kemény életkörülményeibe, melyekben az ő későbbi lángelméje kifejlődött, hogy egész nagyságában megismerjünk egy tényt. Azt t. i., hogy az élet, amely mint a fürgeteg, elpusztít minden útjába eső gyenge és ingatag lényt, nem bírta elragadni, sem megtörni azt az embert, kinek életútja göröngyön s éles kövön vezetett. S nemcsak el nem morzsolta az a létért való kemény küzdelem, hanem ellenkezőleg, még elszántabbá tette, még jobban megedzette s megerősítette benne a hitet írói hivatásában.

A *L'Europe Nouvelle* 1925. évi júniusi számában a lengyel írók és államférfiak sok cikke mellett ott olvasható Reymontnak, mint a Nobel-díj nyertesének, gyönyörű leírása a Parasztko keletkezéséről. Megtudjuk ebből, hogy az *Igéret földje* című regényének befejezése céljából Reymont Franciaországba utazott és ott rövid időre Quarville községben telepedett meg. Munka közben megismerkedett egész környezetével: az emberekkel és a természettel, mely utóbbi Lengyelországra emlékeztette. Ép ez időben olvasta el Zola Emil híres naturalista regényét, a *Föld-et*, melynek cselekvénye Quarville közelében játszódik le. Felháborodott ezen a könyvön, mert nem találta benne a francia falusi emberek valódi életének képét. Elhatározta tehát, hogy ő maga ír egy regényt a francia parasztról s abban szembehelyezkedik Zola koncepciójával. Ezzel a tervével azonban hamarosan felhagyott, mert úgy találta, hogy Zola ez időben még sokkal híresebb és becsültebb, semhogy a siker reményével lehetne ellene fellépni. E helyett a lengyel parasztról szóló könyv megírásához fogott. Az idő nem volt ugyan alkalmas erre, mert a paraszt akkoriban nem keltett Lengyelországban nagyobb irodalmi érdeklődést. Akkor csak a szociális kérdések voltak időszerűek a lengyel irodalomban. Az olvasókat elsősorban Sien-

kiewicz és a skandináv irodalom érdekelte, főleg Ibsen és Strindberg. Reymont ennek dacára hozzáfogott a Parasztkhoz s néhány hónap alatt terjedelmes kötetet írt, melynek története őszi időben, hegyi faluban játszódott le. Rövidesen azonban új regény körvonalai bontakoztak ki előtte. Tűzbe vetette hát az egész kötetet, hogy újra kezdje a regényt. Négy évi megfeszített munkájába került Reymontnak az új terv megvalósítása.

Az *Igéret földjén* és a *Komedjantkán* kívül Reymont főképp a parasztsztyál írója. A *Parasztko* genialis szintézise és kiegészítése a parasztlelet azon képeknek, melyet Lenartowicz és Konopnicka költészete, valamint Orzeszkowa, Prus, Sewer és Dygasinski regényei állítanak élénk. Reymont előtt a még elég kevéssé ismert Dygasinski adott regényeiben és novelláiban aránylag sokoldalú képet a lengyel népről és a lengyel faluról. Ez a kép azonban legtöbbször Zola és Maupassant naturalisztikus felfogásának szellemében készült. Össze kell hasonlítani a Parasztkot az előbbi parasztregegyekkel és határozottan megállapíthatjuk a Reymont által végzett szintézist és kiegészítést. Itt megjegyezhetjük, hogy a lengyel, de még az idegen irodalomban — nem véve ki Knut Hamsunnak a Nobel díjjal szintén kitüntetett *A föld áldása* című regényét sem — senkinek sem sikerült oly genialisan megfigyelt igazságot alkotni a parasztról és a faluról. Nagyon találoan mondotta ezt a Parasztko francia fordítója, Schoell tanár a *Revue de Paris*-ban: »Egyetlen regényírónak sem jutott eszébe, hogy elvesse az írói előítéletet, a képzelet minden termékét, hogy mélyen belemerüljön a földre, hogy kiválassa az ország mélyén rejtőködő falut, leírja annak mindennapi képét, reggeltől-estig nyomon kövesse lépésről-lépésre, napról-napra a parasztot, vele menjen a vásárba, a búcsúra, a kocsmába, a malomba, istállóba, a fűrészmalomba, a mezőre, hogy mindig és mindenkor meglepje a parasztkot, a jó- és rossz-kedv, az elérékenyedés és a jószág min-

den pillanatában s akkor is, mikor durvák, amikor vigadnak vagy halálos ágyon fekszenek.

Sikerült-e valakinek úgy, mint Reymontnak elénk állítani a paraszt erejét, kitartását és a földanya szeretetét? Nincs olyan romboló elem, amely legyőzni tudná Reymont parasztját. Ha a szárazság vagy vízáradás elpusztítja termését, ő föltétlenül megmenti a vetőmagnak valót, s ha ez nem sikerül, lop annyit, de a földet be kell vetnie, mert ez az ő legszentebb kötelessége. Ezért szimbolikus jelentőségű a Parasztok azon gyönyörű jelenete, mikor a halálosan beteg öreg, Boryna Mátyás, hagymázosan jár a földjén és — vet. «Boryna hirtelen letérdelt, inge szélébe földet szedett, mintha vetőmagnak elkészített gabona lett volna. Amikor annyit szedett, hogy alig bírta föl-emelni, keresztet vetett, megpróbálta a lendületet és vetni kezdett... Maga elé szegzett tekintettel nézte a tavaszi éjtszakának ezt az igéző világát és csöndesen járt, mint a minden göröngyöt és minden fűszálat áldó szellem, és csak egyre vetett. Egyre vetett, vetett fáradhatatlanul». És sikerült-e valakinek szebben elénk állítani a paraszt földszeretetét, mint Reymontnak? Elég emlékeztünkbe idézni a képet, mikor Boryna Antek a fogházból való hazatérte után nézi a földjét, mint új gazda és leül a bokrok árnyékába: «Úgy ült ott, mintha meg volna meredve. Csak nézte a világot és egész lelkével elmerült a hallgatásba: mindenféle teremtmény vakmerően közeledett hozzá. Hangya mászkált a hátán, olykor lepke szállott a hajába és istentehénkéje keresett valamit az arcán. Kővér, zöld hernyó kapaszkodott a csizmájára, majd meg az erdei madárkák csicseregtek a feje fölött. Egy mókus surrant az erdő felől, fölemelte farkát és egy pillantásig habozott, ne ugorjon-e rá. De ő mindezekről nem tudott. Elmerült valamiben, ami a földből tört ki és mámoros édességgel töltötte el a lelkét. Úgy érezte, mintha a szíllel hemperegne a vetésben. Mintha ő is csillogna a füvek lágy zöldjével. Mintha folyamanként gördülne az átizzott homokon, a szénától illatos réteken keresztül... Mert hát újból a földön, érezte magát. Az apai, ősapai rögön, övéi között».

És a Parasztok nyelve? Magvas és mindent átvevő a népnelyvből, ami abban legszebb. Átvitt értelmű kifejezésekkel és a parasztéletből vett szólás-

módokkal tett. A parasztvilág tökéletes légkörét és hangulatát alkotja. Reymont ép úgy, mint a másik nagy írónk — Zeromski — teljesen bele tudja magát élni az általa bemutatott személyek érzésébe s gondolataiba, úgyszintén a természet szellemébe. Innen van a Parasztokban szereplő nagy számú alak tökéletes egyéni jellemzése. És innen az a számtalan, nagy szeretettel és finomsággal festett tájkép.

Mikor 1925. évi augusztus 15-én az egész Lengyelország népe Wierchoslawice faluban, Tarnow mellett, nagyszerű ünnepséggel tisztelgett a Parasztok szerzője előtt, megérdemelt ünnepe volt Reymontnak. A parasztok impozáns felvonulása Reymont előtt a meghatottság könnyeit sajtolta ki a szemekből. A festői népviseletbe öltözött küldöttségek egymásután álltak meg a Parasztok szerzője előtt és gabonakalászközből font aratókoszorúkat nyújtottak át neki, mint a jól végzett munka jelképét. A mélyen meghatott Reymont alig tudott szóhoz jutni, arcán az elérzékenyülés tükröződött...

Tomcsányi János úr, a magyar-lengyel kulturális közeledés fáradhatatlan munkása hozzáférhetővé tette a testvér magyar nemzetnek Reymont remek művét. A magyar közönség kétségkívül olyan érdeklődéssel fogja fogadni a lengyel parasztról szóló regényt, amilyennel a lengyel közönség Gárdonyi Géza, Móricz Zsigmond, Tömörkény István és más jeles magyar szerzőknek a parasztéletből vett regényeit fogadta.

Varsó. *Pazurkiewicz Szaniszló dr.*

Különbéle könyvekről. *Kocsordi Elemér: Balladák-legendák.* Vagy félszáz verset jelentetett meg Kocsordi Elemér a fenti cím alatt, igen jó minőségű papíron. Debrecenben ugyancsak vannak vershez értők, és talán őszinte emberek is, akikhez bizalommal fordulhatott volna, mielőtt kinyomatta e «balladák»-nak elnevezett kishíreket.

A könyvalakban való kiadásra alkalmasint az az esemény készítette a szerzőt, hogy — amint a könyv végére biggyesztett jegyzet világga kiáltja — Agárdi Ferke című «balladája» először a «Debrecen» valamelyik tavalyi számában jelent meg.

Palasovszky Béla: A szolga énekei. Romantikus lírai regény a mesebeli szolgáról, aki reménytelenül szerelmes a mesebeli királynőbe. Negyvenhét oldalon folynak a rutinra valló, jól ver-

selt versek, de nem oldják meg az olvasó minduntalan felvetődő kérdését: miért kellett ehhez az ismert, és motívumokban szegény témához 47 oldal, amikor négy, vagy hat strófiában briliánsan meg lehetett volna írni? Palasovszky Béla írása nem olyan gazdag és nem olyan mély, hogy egy ilyen hosszú terjedelmű verszetet illegitím módon szépségeikkel ki tudjon hímezni. És az olvasó méltán elvárhatja, hogyha már témában nem kap újat, legalább formában, motiválásban, lírájában adjon olyat a költő, ami munkájának terjedelmét indokoltá teszi.

Egyébként Palasovszky Béla (aki nem tévesztendő össze Palasovszky Ödönnel), igen érdemes és jószándékú lírikus. Értékéből az előbb mondottak semmit sem vonnak le. Bizonyosra vesszük, ha nem ilyen idejétmúlt feladatokra pazarolja költői erejét, több elismerésben lesz része.

Sándor Pál (Pápa): A királynő kedvence. Ez a háromfelvonásos színmű Mária Terézia korában játszódik és a császárnő házasságszerzési hajlamának egyik súlyos tévedéséről szól. Kedvencét, Stahrenberg Leonóra grófnőt, aki egyben keresztlánya is, mivel József császárba, (a fiába) szerelmes, hogy elébe vágjon egy esetleges mezalliansznak, férjhez kényszeríti a császári pár előtt nagy kegyben álló Esterházy Ferenc grófhhoz, a bécsi udvari társaság kedvelt Quinquinjéhez. Esterházy-nak Althann grófnővel van közismert viszonya s a császárnő — egy csapásra két legyet — e házassággal ennek a bűnös viszony-nak is véget vet.

A házasság azonban boldogtalan, főleg azért, mert Leonóra továbbra is hűen szereti József császárt, míg férjét, akit egy pillanatra sem bocsát magához, kitartóan és egyre jobban gyűlöli. Mária Terézia nem tud erről. Esterházy közlései nyomán abban a hitben van, hogy a fiatal pár boldog, de Leonórát nem látja három évig, és így nem is tudja a valóságot.

Leonóra szabadulni akar házasságából s ezért régi imádját, az egyébként szintén gyűlölt Schulenburg gróft ráveszi, hogy szöktesse meg őt Párizsba. Ez meg is történik. A sors, vagy a szerző jóvoltából, József császár ugyanekkor szintén Párizsban tartózkodik, még pedig inkognitóban, és Leonórát a Hotel Trevilleben, az egy szobával beérő császár előszobájába kvártélyozza Schulenburg, helyszűke miatt. Itt Schulenburg jutalmát köve-

teli a szöktetésért, és olyan jelenetet provokál, amelyre a szomszédban mindent halló József császár kénytelen feladni inkognitóját. Schulenburgot őrizetbe véteti s a grófnőt megnyugtatta. Schulenburg kint a folyosón főbe lövi magát, Leonóra pedig arra határozza magát, hogy a Szentföldre indul.

Ettől a melodramai befejezéstől eltekintve, a mese ügyesen szövődik s a gyakorlatra valló, jól vágó dialógusok élvezhető olvasmányt nyújtanak. Valószínű, hogy némi javítással a színpadon is volna sikere e kis darabnak, bár egyes színdarabok érthetetlen bukása, mások indokolatlan sikere, azt mutatja, hogy a legkülönb színpad-ismerők sem ismerik a siker titkát.

Annyi bizonyos, hogy a darab második és harmadik felvonásában korrek-turára volna szükség. Nem hihető el, hogy Mária Terézia három évig ne lássa a keresztlányát, kedvencét, és amikor meglátogatja, egyszerűen tudomásul veszi, hogy beteg, anélkül hogy kíváncsi lenne rá. Továbbá elő kellene készíteni Althann grófnő látogatását is Leonóránál. Barátságuk készületlenül éri az olvasót, hiszen az az érzése maradt meg az első felvonásból, hogy Althann grófnő épen Esterházy személye miatt nem valami nagy barátságot érezhet Leonóra iránt. És aztán ez a harmadik felvonásbeli deus ex machina várna még jobb megoldásra, mert ebben a beállításban, hogy Leonórát ép József császár mellé kvártélyozzák, kissé operettszerű. A darab értékei azonban olyanok, hogy a hibák kiküszöböléseért érdemes az átdolgozás fáradságát vállalni.

Buzna Viktor S. J.: Az utolsó Abbeville. Tagadhatatlanul nemes-szándékú írás ez a négyfelvonásos történelmi dráma, amely az Erzsébet angol királyné idejébéli katolikus-üldözéseket tárgyalja. Sajnos, a színei túlságosan hátborzongatók, a figurák a szerző törekvései ellenére sem tudnak életet kapni és elhíthetően hatni a sötét lapokról. A kor levegőjét megéreztető indulás már maga is olyan sötét színeket hoz és olyan kegyetlen, hogy ennek és az ezt követő eseményeknek szörnyűségükben való fokozása csak a Grand guignol színpadok számára lehet feladat. A főszemélynek, Abbeville lordnak viselkedése már az első pillanattól fogva abnormális embert mutat, jól-lehet, a szerző csak az utolsó felvonásban nevezi ki hivatalosan is örültnek. És ennek az örültnek a gonosz-sága,

kegyetlensége és ostobasága irányítja az egész cselekményt, amelynek elején a tengerparti kastélya közelében lévő sziklazátanyokra csalja egy menekülő hajó üldözött katolikussait és várórságával úgy bunkóztatja le őket, mint a fókavadászok a fókákat. A lord régen elveszettnek hitt fia, szintén a menekülők között van, azonban a továbbiak folyamán élve kerül atyja kastélyába. Az apa rá akarja bírni, hogy hagyja el vallását, de a fiú, aki nemcsak katolikus, hanem fölszentelt pap is, sem a fenyegetésekre, sem az ígéretekre nem tántorodik meg. Ezért atyja kivégezteti házi hóhérjával, maga pedig teljesen megőrül.

Bármilyen tendencia vezesse is a szerző tollát, ez a felvázolt történet a maga szörnyűségében se nem szép, se nem tanulságos, se nem felemelő. Csak iszonytató. A fiú halála pedig egy csapdába került tiszta lélek hiábavaló áldozata. Ennek az áldozatnak az erkölcsi tanulságát is eliminálja az egész daraból kiáradó kegyetlenség szörnyű érzése és az, hogy ezt a kegyetlenséget egy örült sugározza szét a maga környezetében.

A színpadi kereslet és kínálat tanulságai, a sikerek és bukások grafikonjai bizonyítják, hogy a ma embere az egyre nehezebb életviszonyok között, mindjobban eltávolodik a színpadi drámától. Iránydráma, még ha valószínebb életet vitt is színpadra, sohasem tudott tartósabb sikerre vergődni s így nagy okunk van hinni, hogy «Az utolsó Abbeville» drámája még ki sem fogja próbálhatni életrealitását a világot jelentő deszkákon.

Pakocs Károly : Jöttem Isten városából. (Versek. Szatmár, 1929.). Tartalmas, mélyérzésű költőt ismerünk meg ebből a vasok kötetből. Pakocs Károly Isten fölként szolgálja. Vallásosságát, mély megfigyeléseit, gondolatainak és érzéseinek gazdagskáláját, amely a lelki és a tárgyi világ minden húrján végigfut, olyan férfias hangú, friss versekbe foglalja, amelyek kétségtelenül figyelmet érdemelnek.

Esti imádságom című versében így mutatkozik be :

Én mindig levetkezem az Isten előtt,
mielőtt lefeküdnék :
levetem sarumát, övemét, ékeimet,
fekete köntösömet

s megállok ágyam előtt, mint valaha
bölcsöm pereménél,
mikor édesanyám fekvésre igazította
meg a párnám.

Mintha édesanyám szólna mesékben,
simogatna kezével :
Isten hajol felém s dalkálja bennem
gyermekvoltomat.

És, mint valaha bimbó-gyermek-
koromba tettem,
gagyogok szavakat, miket nappal
magam se értenék ;
kacagok együgyűen, miért nappal
talán haragra gyúlnék ;
s kinyujtom két kezem elérhetetlen
csillagok felé.

És, mint gyermekkoromban, tele-vágy-
gyal Isten szemébe nézek
s beszélgetek véle anélkül, hogy igen-
szavára várnék.

Beszédem csupa kérdés : Szeretsz-e,
mint anyám,
kit Érted magamtól eltaszítottam?
Szeretsz-e, mint az asszony,
kit Miattad ismerni sem akartam?

Szeretsz-e, szeretsz-e?
S elkergeted-é mellőlem a sötét-szemű
rémet,

ki rámvigyorog s el akarja rabolni
belőlem a békét?

S adsz-e nekem játékot, hogy játszani
tudjam életemet?...

Én estenden levetem köntösömet : az
éveket, a férfit ;
s csecsemő-gagyogással mondom az
esti imát.

Ez a «csecsemő-gagyogás» a lelke legmélyéből fakad és öntudatlanul is erős, zengő férfiszóvá lesz, amely jó ritmusérzésekkel ömlik sorokba. Nincs sehol homály a verseiben. A hegyipatak kristálytisztaságával bugyog elő lelkének bő forrása és útjában komoly, mély medret váj magának. Helyenkint elpihenőn, szép, meleg lírával csendül föl a hangja (Májusi ének).

Pompásan sikerült versei : Hőember, Harmat vagyok, Ne nyúljatok hozzám, Báránka volt szegény, Szurony-sánc, Vakok vonulása. De a közel nyolcvan vers, ha akad is közte, amelyben a szavak sodródása inkább a szónokot, mint a költőt emeli ki, egy hangjában, ízében olyan eredeti költőt mutat be, akinek további fejlődését figyelemmel kell kísérni.

Majthényi György.